

سوال نمبر 3:
شاه حسین دی کافیاں دا فکری تے فنی ویر واکرو۔

تعارف:

شاه حسین پنجابی صوفی شاعری دا مہتاز شاعر
تے فکری رہنما اے اولہ سولہویں صدی وچ لاہور پیدا
ہوئے تے اوہناں دا تعلق قادری صوفی سلسلے خاں سی۔
شاه حسین نے پنجابی زبان وچ کافیاں لکھ کر تصوف،
عشق حقیقی تے انسان دوستی دے پیغام نوں عوام
تک پہنچایا۔ اوہناں دی شاعری رسم پرستی تے مذہبی
جمود دے خلاف بغاوت تے باطنی پاکیزگی دار رس اے
پنجابی ادب وچ اولہ صوفیانہ فکر دے مضبوط ستون
سمجھے جاندے تے۔

وما الحاة الدنيا لعب ولهوة

اے دنیا سوائے کھیل تماشے دے کچھ وی نہیں۔

فکری پہلو

شاه حسین دی کافیاں وچ فکری پہلو بڑا
خامیاں اے اوہناں نے اپنی شاعری تو تصوف دی
منزلاں تے کیتیاں تے ایس دنیا دی اصل حقیقت
وی دکھائی۔ اوہناں دا پہلا بنیادی فکری رنگ وحدت
اوجود اے۔

وحدت الوجود

شہاد حسین نے وحدت الوجود دی منزل توں
ایس طرح بیان کیتاں اے کہ اللہ دی ذات ای انسان
دی ظاہری تے باطنی حقیقت اے اوس دے لغیر انسان
کج وی نہیں شاعر دیکھو

ربا میرے حال دا محرم توں
اندر توں باہر توں روم روم ورت توں
توں بے تاناں توں بے باناں سبھ کج توں
کہے حسین فقیر غاناں میں ناہیں سبھ توں

ایس کلام دے نال صوفی حضرت تصوف دی پہلی
سیر طہی پار کر دے نے

منا فی الذات

تصوف دے رنگ ورت دو جاہر علم غنا فی الذات
اے جید ا مطلب اپنی میں نال مقابلہ - شاعر تصوف
اپنی 'میں' - نوں مار کہ ایس دنیا دی رنگینیاں توں اول
کر لیندا اے تے غیر اوناں دے نال اوہنوں کوئی سروکار
نہیں ہوندا

۴ انی حسینوں جلا یا

نہ اوس مول لایا

نہ ادہ منگیا نہ اوہ پیر نایا

نہ اوس گنڈھ نہ سایا

جو آیا سو آیا

نہ گھر باری نہ مسافر

نہ اوہ موسم نہ کاغر

فنا فی المرشد

تسبیحی منزل تے صوفی اپنے آب نون مرشد
دے طابے لے آندا اے تے اوینوں اپنا آب غلام بنادالے
۴ مدنی آن چنگی آن بھٹی صاحب پیری بندی آن
شعر ویکھو۔

۴ صاحبان دی میں گولی یوساں
تے گولیاں والے کم کر سیاں
ایس شعر وچ شہاہ حسین مکمل مرشد دے غلام تے
اویناں نال عقیدت دا اظہار کر دے۔
فنا فی اللہ

تصوف دی آخری منزل وچ صوفی مکمل
اوس وجود وچ آجاندا اے جیڑوں اوینوں لہر شہ وچ
اللہ دے سوا کوئی نہیں نظر آندا۔

۴ چرخہ لوے سائیں سائیں باٹر لوے توں
کے حسین فقیر سائیں دا میں نائیں سبھ توں

ایس شعر وچ حسین اپنے آب نون فقیری تے
تصوف دے پہلو وچ لپیٹے کہ اللہ نون یاد
کر دے نہیں۔ اویناں دے نزدیک لہر شد اللہ اے
سورج توں لے کر اویدی کرناں جھٹے جھٹے زمین
تے پھیلدیاں نے سبھ پاسے اللہ ہی اللہ اے۔

فتی پہلو:

شہادۂ حسین نے کافی نوں اظہارِ رازِ لعل بنایا۔
اے صنفِ کیتائی آئنگ رکھدی اے جو سماء تے گائیکی لئی
موزوں اے تے پیٹ دی سادگی معنوی نوں بڑھا
دیندی اے۔

شہادۂ حسین دی زندگی دا واقعہ تے اس دا
اثر اوہناں دی بعد والی زندگی تے۔

اے دفعہ قرآن پڑھ رہیاں ایک آیت دا ترجمہ

سی
”اے دنیا سوائے کھید تماشے دے کھو وی نہیں“
اوہی وقت قرآن بند کیتاں تے داڑھی مچھو منار
گلپیاں وچ نفل آئے شہادۂ حسین نے دنیا دا راز پھلایا
درخیش بن گئے۔

علامت نگاری دا استعمال

شہادۂ حسین نے علامتاں پاروں اپنے خیالات
دا اظہار کیتا تے ایس دنیا دا فنی پہلو لوکاں آگے
رکھیا۔ فرانس وچ علامتاں دا استعمال انیسویں
صدی جو کہ شہادۂ حسین نے سولہویں صدی وچ
علامتوں نال ایس دنیا دے رنگ دکھائے۔

و کفی باللہ شہیدا
”اللہ دی گواہی کافی اے“

وکفی داذکر

شاہ حسین ری شامری وچ وکفی یعنی
کافی بیونا بیت بیونا داذکر ملدا اے ایس توں
مراد اے کہ اللہ ہی کا کافی بیونا بیت اے۔

اے دنیا کھیر تماشا توں ملاوہ کھوئیں

علامتی نظام

شاہ حسین ز دو علامتاں استعمال کیتیاں
ان عورت دی (آ) چرخے دی

چرخہ انسانی جسم اے۔ انسانی جسم دنیا چہ انزا اے
انسانی جسم توں ترچن نال وی رلایا اے کہ اوہ چرخہ
دنیا کے خاصہ اہمال دی مانند اے۔ جدوں انسان
چرخہ کتا اے ایہ اچھ برے اہمال دی پھلیاں
(دھکائے دے پھلے) بناتا اے۔ غیر اوہ کچھ (کوٹری)
وچ پھلیاں بنابنا سوڑ دا۔ جیہڑے اوہ آخرت
والے دن حساب دے گئے تے ایس توں ملاوہ
چرخہ کتن والے دی لتاں چرخے وچ پھسیاں نے۔
یعنی اوہ کسی وی وقت مر جاندا اے تے اوہ توں
بس ایس دنیا دی فکر پئی اے۔

مکدی گل :-

مکدی گل اے پٹی کہ انسان ایس دنیا
 وچ اچھے تے برے اعمال کر کے چلا جاندا اے فیہ اولہ
 آخرت وچ اپنے اعمال دا حساب دے کہ دوزخ
 تے جنت جاندا اے۔ شاہ حسین نے قرآن پڑھندیاں
 ایس دنیا دی حقیقت پائی سی کہ ایہہ دل لال
 راکوئی فائدہ نہیں۔ لہذا اک نوں آخرت لئی تیار ہو
 جان چاہی دا اے تاکہ اللہ اے شرمندگی توں بچ
 جائے۔

۴ فی میں جانناں جوگی دے نال
 چاڑھ کے کھب مٹی دے حال

سوال نمبر ۲
منیر نیازی تے اسلوب دے حوالے تے اوناں دا

ویروا۔

تعارف:

شاعری تے اک جہات

منیر نیازی جدید پنجابی شاعری دی منفرد آواز
اے۔ اوہناں دی شاعری موضوع تے اسلوب دونوں لحاظ
نال اپنے ہم اثر شاعراں توں واضح طور تے وکھری نظر
آندی اے اوہ داخلی کرب و خوف تنہائی تے نامعلوم
انزلیشیاں توں علاقائی نظام ورج پیش کردے نیں۔
منیر نیازی ڈر دا شاعر نیں بلکہ سماج دی برائیاں
توں علاقائی نظام استعمال کر کے بیان کردا اے۔ منیر
اوہناں برائیاں توں ختم کرن لئی حوالے وی دتے لکھ
ن۔

نظاماں پاروں معاشرے دا اصل روپ

منیر نیازی نے ایس معاشرے دا اصل رنگ اپنی
نظاماں ورج عکاسی کر کے دیا اے۔ شعر و سیکول و بکھو

کس دا دوش مٹی کس دا نیں
ایہہ گلاں میوں کرن دیاں نیں

ایس شعرو ورج منیر نیازی نے یوٹی (جو یوٹا اے)
توں کوئی نہیں ٹال سکدا اوہ طے ہو چکیا اے تے ایسی

دنیا دی حقیقت اے۔

غیر اک ہو شعروں ج اکھڑے نے۔

وہ لنگھ گئے تو بہ والے
راتاں ہو گئے بھرن دیاں نہیں

یعنی جدوں انسان اپنی موج مستی وچ ہوندا اے
اودوں اونوں کج سمجھ نہیں ہوندی جدوں اوج وقت
گزر جائے تے راتاں اٹھ اٹھ رونا اے تے اللہ کوں
منگدا اے فیہ۔

انسان دی بے پرواہی تے ظالم سماج

منیر نیازی اکھڑے نہیں انسان اپنی نفس دا محتاج
اے اور ایس لٹی کسی وی حد تک چلا جائدا اے۔ تے ایس
شے دا لوک فائدہ چکڑے نہیں۔

کج شیر دے لوک وی ظالم سی
کج مینوں مرن دا شوق وی سی

انسان نوں اوہی شے صابری اے جدی تلاش
وچ اوج دنیا بھلا پیندا اے تے اکھیر منیر اپنا ای نقصان
کری پیندا اے۔

کھو اوی راہوں اکیاں سی
کھو گل وریج غم دا طوق وی سی

علامتاں دے نشان

منیر نیازی نے دنیا دی بے ثباتی تے تنہائی دارنگ
ایس حول بصورت علامتی نشان نال در شمایا اے کہ
پڑھن والا خیراں رہا جاندا اے اھو کہ نہیں کہ انسان
ایس دنیا وریج ملا اے اوہ ایس دنیا دے روپ
نوں بہت دیر لا دیندا اے پہچان چ

اور پکے منہ وریج ڈرد اجاواں راہ سی بیت ای کللی
اوس ویلے میں اندای پچھاوے کولوں ڈریا دل دیلان والی
تنہائی دا اے عالم اے کہ اپنے ای پچھاوے کولوں
شاعر ڈرد جاندا اے کیوں کہ اوہیوں ہتہ اے کہ اوس نوں
علامہ اورے نال کوئی نہیں ریندا

سماج دی برائییاں

منیر نیازی نے اپنی علامتاں دے نشان والے
انداز نال سماج دا کالا چہرہ بھری حول بصورتی نالاں
بیان کیتا اے اوہ اھو کہ نہیں کہ شیر سناں ہو گئے نے
لوگ اک دوسرے تو اشنا نہیں - جیروں انسان نامعلوم
علاقیاں وریج جاو سدا اے تے اوہاں نوں نہ کوئی عجیب نظر اے نال
سپ دی شوکر لو گے جیویں گلان گے پیار دیں
ادھر ادھر تک تک پس شنگلاں شیروں پار دیاں

ویکھدا اے - شعرو وریج وی الجنیبت دا پہلو نظر آندا اے -

سماج دی برائیاں دا علاج

دو جے شہر آں نالوں ادھ مسٹر نیازی سماج
دے کلاں چہرہ نال مقابلے دا علاج وی دیندے نیں۔
الھدی نیں۔

مینوں جیڑی رھن لگ جانداں فیر نہ اوس ٹوٹیا میں
راتاں دا سفر کردے کردے دن دا سفر وی کٹیا میں
کہ جدوں انسان اک مشن دے اتے کام کر دا اے
تے کامیاب وی ہو جاندا اے غیر اویناں کھاں وچ اویا
کوئی وی مقابلہ نہیں کر سکا۔

ڈرتوں ادھو بہت دے مظاہر

انسان بہت کرے تے کہہ نہیں سوسکا
اوہ ایس دنیا نوں مسخر کرن لئی پیدا ہو یا اے تے
الھدی نے۔

کدے نہ رُک کہ کدے کدے نہ زخم ستا میں
کدے نہ بچھے مرے تکیا کوچ جدوں وی کینا میں
جدوں انسان ٹول محنت کرن دا شوق لگ
جائے غیر اوہ بھل لوں بھل جاندا اے تے اسی مگن
وچ مگن ہو جاندا اے۔

سانجھی بہت دا درس

الھدی نیں۔

پھر مری اوڑے رانجھا کدھ کوئی تکی تان
رانجھے لوں مت دتی کہ توں اوس وقت پیر لوں
بجائیندا اے اُس دے نال شادی کر لیندا بوڑے توں
بوڑا کہہ ہو جاندا اے معاشرہ تے سدا توں ظالم سی تے رے گا۔

صار کوئی تیرا وٹے مرزیا کچھ کہہ ادا آسمان
غیر مرزے نوں وی ہدایت کیتی کہ ہمت دے نال
ای ساری منزلان پار ہو نہ پانے۔

انت دا حوصلہ دیکھو

منیر نیازی دو قدم آگے ورہو کہ اگے
نے انسان اشرف المخلوقات اے ادا ایس دنیا
نو تسخیر کرن لئی پیدا ہو یا اے اس دنیا دی پر
شہ اللہ نے انسان تئی بنائی اے۔

چاہیوں جسے بندوی کردیاں
میں اے مٹا شہ دنیا دا
ہو داک اشارہ کر کہ
کھوں لوں یا سہ دنیا دا
پر میں تے بچے انت نہیں دکھیا
”توں“ دے دھوکے رازان داں

جے انسان نوں اپنی پہچان کرن تا غن آجائے
تے ادا لا محدود ہو جائے اے فقیر اورے آگے دنیا دی
کوئی وی رکا ورت ادا بنوں رکے نہیں سکدی۔

مکدی گل :-

مکدی گل ای پٹی کہ پالی منیر نیازی
 یوزاں نے ایس دنیا تے اوڑے نال بٹن دا طریقہ
 بڑے خوبصورت انداز نال مٹھیا اے اوہ ایس
 زمانے تے اوڑوں کے زمانے دل عظیم شاعرانہ چوں
 اک شاعر نے - خوف دی علامت اے اصل وہ
 انسان توں کرا کہ ایس معاشرے دی اصل دکھاں
 دا طریقہ اے جیڑا اونان نے اپنایا۔ پر ایس دے
 نال زندگی نوں جیس بنان دا طریقہ وی دسیا

Date: _____

سوال نمبر 8:
پیر فضل گجراتی نوں پنجابی غزل داماں تران اھیا
جاندا اے بیان کرو۔

فضل گجراتی دی حیاتی تے اک جھاٹ:

پیر فضل گجراتی پنجابی صوفی شاعری دا معروف
شاعر تے فکری رہنما سن۔ اوہ گجرات دے نواحی علاقے
نال تعلق رکھدے سن تے اوہناں دی شاعری وریج تصوف
عشق حقیقی تے اخلاقی اصلاح مرکزی موضوعات تے۔
پیر فضل گجراتی نے پنجابی زبان وریج کلام لکھ کھ صوفی
پیغام ماں نوں نواحی سطح تک پہنچایا۔ اوہناں دا اعلیٰ
سداوا لوک، فہم تے اثر انگیزاں جو پنجابی صوفی روایت
نال جبریاں بھجائے۔ پنجابی ادب وریج اوہناں دا مقام
ایک، مختصر صوفی شاعر دے طور تے تسلیم کیتا
جاندا اے۔

غزل دا مطلب

غزال ایہ، پیر نوں اھدے نے جدوں اور
جھاڑیاں وریج پھنس جانداں اے تے اوری ایک
چیمخ نلدی اے اوس نوں غزل اھیا جاندا اے تے غزال
سوز اے چیمخ غزل وریج مونی چاہیے۔ ایناں
شعراں دا کوئی حساب، نہیں اے اپنی سوز نال پہچانے
جاندا اے۔

Date: _____

غزل نون نواں رنگ سپر فضل گجراتی نے دتا

۴ فضل ہو راں زبیل دتا اے پنجابی دارنگ
یا الہی، دورِ دافر دے غزل خواناں دی خیر

پنجابی غزل نون نواں رنگ دتے

گجراتی الہ دے
۴ تیرے جو رتیرے ستم تو بہ تو بہ
صیرادل صیراحوصیہ اللہ اللہ

اونان نے پنجابی زبان دی بولی تے غزل نون
نواں رنگ دتا تے اُس شاعری نون غزل ورج بدل کہ
آب بند رنگ ورج ڈال لیا
نشوختی تے چنیل زبان

غزل دے حوالے نال اک منہراجیہ انداز ورج
اپنی جان دیں دا ذکر کیتا
۴ وقت انداز دے اولہ زچا پندامیرے کول بیٹا
کھول لیا پنج سورہ اوہنے نکل جان شتالی

کیندے نیں پانچ سورہ کھولو تاکہ جان قبض
کرن والا فرشتہ تکلیف نہ دے زیادہ

Date: _____

شوخی تے حسن

اپنی عظیم انداز نال اپنے سونے دی تعریف بیان کیتی
جدرہ ویکھن میرے سونے نول سونے شرمندہ نول

آکھدے نیں کہ میرا سونا خدا ایسا سونا اے کہ (نیادی
یورال ہی اویسی نول ویکھدی شرمنا جانیاں نیں۔

تصوف دارنگ چڑھایا

اپنے خزانال پریت دا نظیما ریش طرح

کیتا کہ تصوف دی چادر پھیلا بیٹائی۔

ۛ ملی لیکہ کہ لبیا گل باغلا اوان

میں قابو آگیا اقرار کر کے

شاہراہیں دنیا ورج "قالو ملتی" آکھو کہ بیٹیا جے نہ گھڑا تے
ۛ کیا مجھ کو ہونے نے

نایبوتا میں تو کیا نہ ہوتا

شوخی دارنگ

اللہ نال ہم کلام ہو کہ اپنی غزل ورج آکھدے

نے اللہ نول ملن دا اتوار ادھ اتوار اے جیڑا

ۛ حسن اتوار ملن دا وعدہ ہویا نال اساطیر

خبرے محشر دے دن اونائیں ادھ اتوار کسے دے

روز محشر ورج ہی مکمل آئے گا۔

Date: _____

پنجاب دی ریٹل بیتل دا ذکر

اپنی شاعری وچ پنجاب دی شاعری دا
ذکری کیتا تے اس دے کردار دا اثر وی نظر آیا
دل تے اھرا لے فضل پٹ چپے لٹے
میواں دی کرپے مثال قائم

مرشد دی لوڑ

گجراتی پوراں دا اعلیٰ لوہتا مرشد دی
لوڑ تے پیار پیاؤں اے۔

بگ، جاندا فضل کنارے تے وچ غماں دے رٹھلنا
ول شاہ دولہ دریا ئی توں سکھو جے کیندا کھتاری دا

اُپناں دا منناں اے وے کہ جندوں کوئی توبہ
ہوئے تے اوہنوں مرشد دے پیارے دی لوڑ ہوندی
اے۔ تاکہ اوہ اس دنیا وچ زندہ رہ سکے۔

غزل وچ ہیر فضل گجراتی نے مرشد دا ذکر
ہلی واری کیتا ایس توں پہلے کہ نہ وی ایس
لمرح قدم نہیں چکيا تے اوہناں لا اپنا ہنر انداز
اے۔

Date: _____

مکدی گل :-

مکدی گل ای ہٹی کہ پیپر فضل گجراتی
نے اپنی شاعری دے ذریعے لوکان لوں لوں غزل
کرن دا طریقہ سنایا۔ اپنی شاعری وچ مرشد اذکر
پنجاب دی ریٹل پتل واز کر فنی طریقہ نال تے شوخی
دا لہجہ صرف پیپر فضل گجراتی دی شاعری وچ نظر
اندازے صنف وچ شاعری کیتی تے روایتی
زنجیراں توڑ دتیاں تے نویں صنف وچ لکھ
کیتا اے۔ اوہناں نے پنجابی غزل لوں نویں سمت
لوں رخ تے لوں موڑ دتا اے

غزل پوراں زبداں دتائے پنجابی دارنگ
یا الہی دورِ حاضر دے شاعران دی خیر